

ถอดบทเรียนโครงการพัฒนารูปแบบพหุภาคี
บนพื้นที่ที่มีความหลากหลายเชิงภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์*
THE LESSON FROM MULTILATERAL MODEL DEVELOPMENT
PROJECT ON AN AREA OF GEOGRAPHICAL
AND ETHNOGRAPHIC DIVERSITY

วิกานดา ใหม่เพย, Vikanda Maifaey
ประไพพรรณ กวีเกษม, Praphaiphan Kaewkasem
มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ
Maejo University-Phrae Chalerm Prakiat
กอบลาภ อารีศรีสม, Koblap Areesrisom
คณะผลิตกรรมการเกษตร, มหาวิทยาลัยแม่โจ้
Faculty of Agricultural Production, Maejo University
E-mail : Ayami37@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของผู้เขียนที่ได้มีส่วนร่วมในโครงการตำบลต้นแบบการจัดการขยะและของเหลือใช้อย่างครบวงจร ดำเนินการในพื้นที่ตำบลห้วยโรง อำเภอ ร้องกวาง จังหวัดแพร่ ปี พ.ศ. 2559 เป็นโครงการพัฒนารูปแบบพหุภาคีที่เน้นการมีส่วนร่วมกับทุกภาคส่วนในทุกกระบวนการเพื่อแก้ไขปัญหาต้นทางของขยะ ดำเนินการสำรวจขยะจาก 202 ครัวเรือนในพื้นที่ 8 หมู่บ้านของตำบลห้วยโรง เพื่อออกแบบโครงการฝึกอบรมการจัดการขยะที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งมีข้อแตกต่างด้านภูมิศาสตร์ ชาติพันธุ์ โครงการฝึกอบรมแบ่งเป็น 2 รุ่น ได้แก่ รุ่นที่ 1 สำหรับประชาชนทั่วไปจำนวน 48 คน และรุ่นที่ 2 สำหรับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ จำนวน 59 คน บทเรียน ที่ทุกภาคส่วนได้รับจากโครงการดังกล่าว พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ตระหนักในปัญหาและการมีส่วนร่วมในการ จัดการขยะ และต้องการเข้ารับการพัฒนาฝึกอบรมการจัดการขยะ เพราะไม่มีประสบการณ์ ความรู้ และทักษะในการ จัดการขยะ ผลการสำรวจขยะทั้งใน

* Received 11 August 2021; Revised 9 December 2021; Accepted 11 December 2021

ครัวเรือนและพื้นที่การเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่เป็นขยะประเภทรีไซเคิลที่ต้องวางแผนในการคัดแยกขยะร่วมกัน และกำหนดข้อตกลงในการจำหน่ายให้กับผู้รับซื้อขยะจากภายนอก ส่วนขยะอินทรีย์และขยะทั่วไปนั้นสามารถสร้างอรรถประโยชน์ใช้ในครัวเรือนและใช้ในการเกษตร

คำสำคัญ : บทเรียน, พหุภาคี, ความหลากหลาย, ภูมิศาสตร์, ชชาติพันธุ์

Abstract

This article aimed to take lessons learned from the experiences of the authors who had participated in the project of a model sub-district about completely waste and residue management. That operated in Huai Rong Subdistrict, Rong Kwang District, Phrae Province, 2016. This was a multilateral development project that emphasized participation with all sectors in every process to solve the problem of the source of waste. It had conducted waste survey from 202 households in 8 villages of Huai Rong Sub-district to design a waste management training program properly with the context of the area and the community people's way of life that had difference in geography and ethnicity. The training program was divided into 2 groups, the first group for 48 people and the second group for 59 children and youth in the area. The lesson learned by all sectors from the project found that most people were aware of the problem and participation in waste management and they would had attend waste management training since because they did not have experience, knowledge, and skills in waste management. The survey results of household and agricultural waste found that mostly recycled waste that must be planned in separation of waste while set up sale and purchase agreements with external waste buyers. Organic waste and general waste can be added advantage for household utility and agriculture.

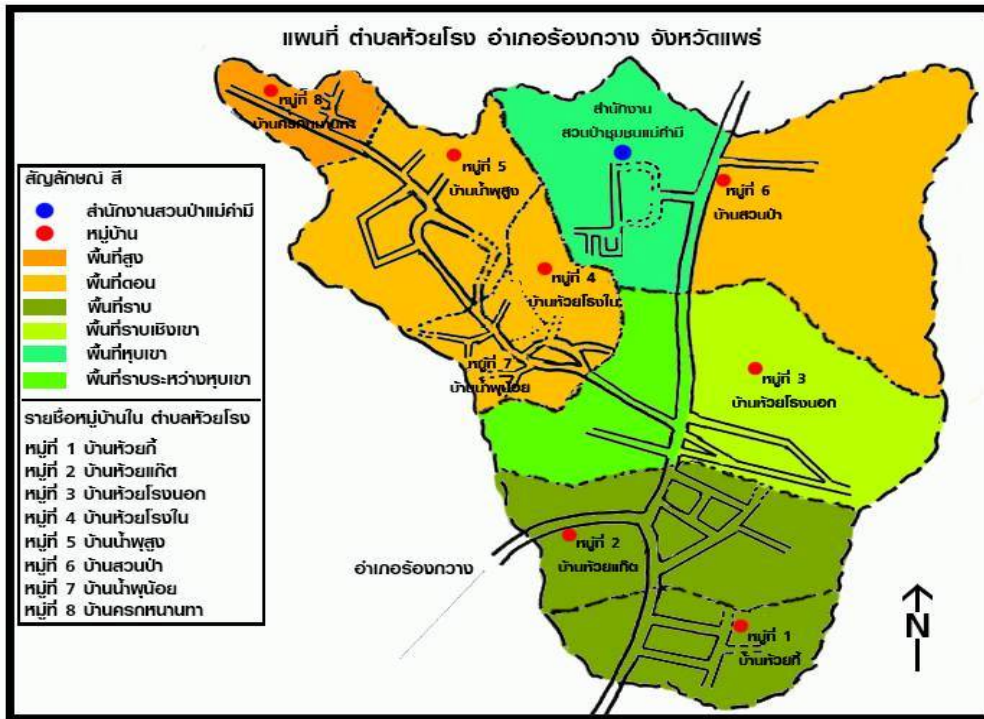
Keywords : Lesson, Multilateral Party, Diversity, Geography, Ethnography

บทนำ

ปี พ.ศ. 2559 ในพื้นที่ตำบลห้วยโรงมีการเริ่มดำเนินโครงการเพื่อจัดการปัญหาขยะ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง ได้จัดกิจกรรมให้ความรู้ และพัฒนาทักษะแก่ประชาชน ด้านการจัดการขยะในครัวเรือน ซึ่งเป็นต้นทางของปัญหาขยะในพื้นที่นาร่อง 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านห้วยกี้ และหมู่ที่ 4 บ้านห้วยโรงใน ผลการดำเนินงานในเบื้องต้นพบว่า ยังไม่สามารถลดปริมาณขยะในครัวเรือนของสองชุมชนนาร่องได้มากเท่าที่ควร จากการใช้แบบอย่าง แนวทางการแก้ไขปัญหาของพื้นที่อื่น ๆ และด้วยความแตกต่างด้านสภาพพื้นที่ของตำบลยังเป็น อุปสรรคต่อแผนการบริหารจัดการร่วม ตลอดถึงทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนต่อการ จัดการขยะที่อาจเป็นผลมาจากความหลากหลายทางภูมิศาสตร์และชาติพันธุ์ จึงต้องการ การศึกษาเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมร่วมกันของทุกฝ่าย

ตำบลห้วยโรง อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ ประกอบด้วยพื้นที่ 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านห้วยกี้ หมู่ที่ 2 บ้านห้วยแก็ด เป็นพื้นที่ราบ ติดกับทางหลวงสายหลัง หมายเลข AH 101 แพร่-น่าน หมู่ที่ 3 บ้านห้วยโรงนอก ถูกแยกออกเป็นสองฝั่งคั่นด้วยเส้นทางหลวง ฝั่งขวาเป็นที่ราบเชิงเขา ส่วนฝั่งซ้ายเป็นพื้นที่ราบระหว่างหุบเขา หมู่ที่ 4 บ้านห้วยโรงใน มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ น้ำตกห้วยโรง เป็นสัญลักษณ์และที่มาของชื่อตำบล มีสภาพเป็น พื้นที่ดอนประชาชนตั้งถิ่นฐานเลียบริมเชิงเขาเช่นเดียวกับหมู่ที่ 5 บ้านน้ำพุสูง และหมู่ที่ 7 บ้านน้ำพุน้อย ส่วนหมู่ที่ 6 สภาพพื้นที่แบ่งเป็นสองกลุ่มบ้าน กลุ่มแรกอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวน แห่งชาติในความดูแลของสำนักงานสวนป่าขุนแม่คำมี องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้เขตแพร่ ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งซ้ายของเส้นทางหลวง AH 101 แพร่-น่าน สภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่แอ่งกระทะ ล้อมรอบด้วยหุบเขาสูงชัน กลุ่มที่สองตั้งอยู่ฝั่งขวาเส้นทางหลวง AH 101 เส้นทางแพร่-น่าน มีสภาพเป็นพื้นที่ดอนติดพื้นที่ป่า ประชาชนทั้งหมดของหมู่ที่ 6 อพยพมาจากพื้นที่ 5 อำเภอ ของ 2 จังหวัด ได้แก่ อำเภอนาหมื่น อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน, อำเภอสูงเม่น อำเภอ เมืองแพร่ อำเภอร้องกวาง (มาจากตำบลร่องเข็ม และตำบลไผ่โทน) จังหวัดแพร่ ส่วนหมู่ที่ 8 บ้านครกหนานทา เป็นหมู่บ้านที่แยกออกมาจากหมู่ที่ 5 บ้านน้ำพุสูง มีสภาพภูมิประเทศ เป็นพื้นที่สูง และประชากรทั้งหมดเป็นชนเผ่าม้ง (ภาพที่ 1) (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง, 2559)

คณะผู้วิจัย และคณะนักศึกษาศาชาวิชาการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติฯ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง ผู้นำชุมชนและแกนนำในท้องถิ่น จึงได้ร่วมกันวางแผนการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการ ตำบลต้นแบบการจัดการขยะและ ของเหลือใช้อย่างครบวงจร สำหรับดำเนินการในปีงบประมาณ 2559 และรายงานผลการ ประเมินโครงการเสร็จสมบูรณ์ในปี 2560 (วิกานดา ใหม่เพย และคณะ, 2559)

ภาพที่ 1 ความแตกต่างทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ดำเนินโครงการ (ที่มา : ดัดแปลงจาก องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยไร่, 2559)

โครงการตำบลต้นแบบการจัดการขยะและของเหลือใช้อย่างครบวงจร เป็นโครงการที่ดำเนินการในพื้นที่ตำบลห้วยไร่ อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่ ในลักษณะพหุภาคีโดยมีฐานคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ 1) การแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืนต้องเหมาะสมกับสภาพปัญหา บริบทของพื้นที่ และวิถีชีวิตของประชาชน และ 2) ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันในรูปแบบภาคีที่ดำเนินงานไปด้วยกันมากกว่าการเข้ามามีส่วนร่วมเฉพาะบางกระบวนการ จึงเป็นมากกว่าคำว่ามีส่วนร่วม (เสกสรร สนวา และคณะ, 2560, น. 57-58)

โครงการพัฒนาดังกล่าว ประกอบด้วย 2 โครงการย่อย (Sub-project) ได้แก่ 1) โครงการตำบลต้นแบบการจัดการขยะและของเหลือใช้อย่างครบวงจร และ 2) โครงการวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินโครงการ ซึ่งบทความเรื่องนี้ได้นำเสนอการถอดบทเรียนการดำเนินงานของโครงการย่อยที่ 1 เพื่อสะท้อนให้เห็นผลของการดำเนินงานพัฒนาแบบพหุภาคี (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 พหุภาคีการพัฒนา

บทเรียนจากโครงการตำบลต้นแบบการจัดการขยะและของเหลือใช้อย่างครบวงจร

การสำรวจพื้นที่เพื่อนำข้อมูลมากำหนดโครงการเริ่มขึ้นภายหลังการประชุมคณะผู้ดำเนินโครงการเพื่อตรวจสอบข้อมูลพื้นที่และพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ โดยคณะสำรวจจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ร่วมกับตัวแทนชุมชนและเจ้าหน้าที่ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง แบ่งเป็น 4 ทีมสำรวจ ได้แก่ คณะที่ 1 สำรวจพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยโรงนอก และหมู่ที่ 7 บ้านน้ำพุน้อย คณะที่ 2 สำรวจพื้นที่หมู่ที่ 5 บ้านน้ำพุสูง คณะที่ 3 สำรวจพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านสวนป่า และหมู่ที่ 8 บ้านครกหนานทา คณะที่ 4 สำรวจพื้นที่หมู่ที่ 2 บ้านห้วยแก๊ด (ภาพที่ 3) กิจกรรมการสำรวจฯ ครั้วเรือนตัวอย่างจำนวน 202 ครั้วเรือน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มากำหนดรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมกับประเภทและปริมาณขยะพฤติกรรม และทัศนคติของประชาชนด้านการจัดการขยะทั้งในครั้วเรือนและพื้นที่การเกษตร อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องด้วยชุมชนเองในอนาคต เพื่อให้ขยะในครั้วเรือนและในพื้นที่การเกษตรซึ่งถือเป็นต้นทางของปัญหาขยะนั้นลดลง และในขณะเดียวกันสามารถสร้างอรรถประโยชน์ให้กับชุมชนได้อีกด้วย (พัชญ์ทิพย์ กิณเรศ และนารถะพี นาคะวัจนะ, 2560, น. 193-194; ศุภษร วิเศษชาติ และคณะ, 2560, น. 430)

ภาพที่ 3 คณะสำรวจขยะในพื้นที่ตำบลห้วยโรง

ผลการสำรวจ พบว่า ขยะในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นขยะรีไซเคิล รองลงมาคือขยะทั่วไป ส่วนในพื้นที่การเกษตร พบขยะอินทรีย์มากที่สุด ขยะรีไซเคิลที่พบในครัวเรือนส่วนใหญ่ กอทิ้งไว้บริเวณลานบ้าน โคนต้นไม้ (ภาพที่ 4) เพื่อรอจำหน่ายให้รถรับซื้อขยะและของเก่า ซึ่งเข้ามาในพื้นที่ไม่บ่อยครั้งนัก และบางช่วงเวลาประชาชนส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในพื้นที่ การเกษตรหรือเข้าป่าล่าสัตว์ ทำให้มีขยะรีไซเคิล เช่น ขวดแก้ว ขวดพลาสติก และกระป๋อง เครื่องดื่มสะสมในพื้นที่จำนวนมาก ถึงแม้ว่ามีบางครัวเรือนได้ตัดแปลงของเหลือใช้บางส่วน เพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือนแล้วก็ตาม (ภาพที่ 5) ทำให้ 4 หมู่บ้านจากทั้งหมด 8 หมู่บ้านของ ตำบลห้วยโรง ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านน้ำพุสูง หมู่ที่ 6 บ้านสวนป่า หมู่ที่ 7 บ้านน้ำพุน้อย และ หมู่ที่ 8 บ้านครกหนานทา ต้องการให้มีบริการจัดเก็บขยะ เนื่องจาก เส้นทางภายในหมู่บ้านเป็น ถนนคอนกรีตขนาดเล็กและเลียบตามไหล่เขา ทำให้การเดินทางเพื่อนำขยะมาจำหน่ายยังร้านรับซื้อซึ่งอยู่ห่างจากพื้นที่ตำบลห้วยโรงประมาณ 32 กิโลเมตรนั้นค่อนข้างยากลำบากและใช้เวลาในการเดินทางนาน นอกจากนี้ ขยะทั่วไปหรือขยะแห้งที่ไม่สามารถนำไปรีไซเคิล ยกตัวอย่างเช่น ถูพลาสติก ซองบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ซองลูกอม กล่องโฟม พอยล์บรรจุอาหาร

และขมนั้น ส่วนหนึ่งมาจากการบริโภคของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ผลการศึกษาดังกล่าว จึงสะท้อนปัญหาขยะที่มาจากคนสองกลุ่ม คือ ประชาชนทั่วไปและกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่

ภาพที่ 4 ขยะที่สำรวจพบในพื้นที่

ภาพที่ 5 การใช้ประโยชน์จากของเหลือใช้ในครัวเรือนของชุมชน

ผลการสำรวจทัศนคติเกี่ยวกับความตระหนักในปัญหา หน้าที่ความรับผิดชอบและความต้องการในการฝึกอบรมด้านการจัดการขยะในชุมชนได้ชี้ให้เห็นว่า ส่วนใหญ่ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในชุมชน และต้องการให้มีการจัดโครงการฝึกอบรมคัดแยกขยะ และมีประมาณหนึ่งในห้า (38 คน, ร้อยละ 19.69) ของประชากรกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น (n=38 คน) ที่เคยมีประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการขยะในชุมชน เนื่องด้วยส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การเดินทางมาร่วมกิจกรรมของตำบลส่วนใหญ่จึงอาศัยยานพาหนะของผู้ใหญ่บ้าน โดยเฉพาะห้าหมู่บ้านข้างต้น (หมู่ที่ 5, หมู่ที่ 6, หมู่ที่ 7, และหมู่ที่ 8) ที่สภาพพื้นที่เป็นอุปสรรคในการเดินทาง นอกจากนี้ ประชาชนหมู่ที่ 6 บ้านสวนป่าทั้งหมดเป็นผู้ที่อพยพมาจากพื้นที่อื่น ซึ่งอาจทำให้ไม่รู้ลึกถึงความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนมากนัก ส่วนชนเผ่าม้งในพื้นที่ หมู่ที่ 8 บ้านครกหนานทา อาจมีความรู้สึกแตกต่างพิจารณาจากคำเรียกขานกลุ่มตนว่า “คนบ้านบน” และเรียกคนพื้นเมืองว่า “คนเมือง” ที่มักจะเรียกชนเผ่าม้งว่า “แม้ว” โดยนัยแห่งการเรียกขานเป็นการแบ่งแยกระหว่างคนพื้นเมืองกับชนเผ่า การเป็นส่วนหนึ่งหรือหมู่บ้านหนึ่งในตำบลจึงเป็นแค่การแบ่งเขตการปกครอง หากใช้ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ (นภาพวีณ์ เมสนุกูล และคณะ, มปป., น. 1)

บทเรียนที่ได้จากการลงพื้นที่ของคณะสำรวจในครั้งนี้เพื่อนำข้อมูลมากำหนดและวางแผนโครงการ อันดับแรก คือ ทำให้นักศึกษาสาขาวิชาการจัดการชุมชน ชั้นปีที่ 4 ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชา กช 322 การวางแผนและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ในภาคการศึกษาสุดท้ายก่อนออกฝึกสหกิจศึกษาและสำเร็จการศึกษาออกไปเป็นนักพัฒนา ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน เข้าใจในสภาพความเป็นอยู่ เกิดความเห็นอกเห็นใจและความตั้งใจที่จะช่วยเหลือคนในชุมชนอย่างแท้จริง จากการสอบถามและแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกัน คณะนักศึกษากลุ่มดังกล่าวฯ ทั้งหมดจำนวน 27 คน ระบุว่ากิจกรรมทำให้ตนนั้นมีความรู้สึกถึงโอกาสของตนที่มีมากกว่าคนอื่น ๆ ที่ดำรงชีวิตด้วยความยากลำบากและไม่มีโอกาสทางการศึกษา ทำให้เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนเองมากขึ้น มีพฤติกรรมตั้งใจเรียนรู้ทั้งในชั้นเรียนและการลงพื้นที่ศึกษามากขึ้น

นอกจากนั้น นักศึกษากลุ่มดังกล่าวยังมีการรวมกลุ่มลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมเยียนและมอบสิ่งของที่จำเป็นทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เป็นกิจกรรมในโครงการ สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จแห่งการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจ ตระหนัก และมีจิตอาสาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่มีเงื่อนไข นอกจากนั้น การพบปะพูดคุย เยี่ยมเยียนคนในชุมชนระหว่างทำกิจกรรม เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะหมู่บ้านที่ห่างไกลที่เคยมีความรู้สึกแตกต่าง เกิดสัมพันธ์มิตรที่ดี ต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะผู้ดำเนินโครงการ ผู้นำ และตัวแทนชุมชนมากขึ้น (ภาพที่ 6) จึงถือได้ว่าโครงการดังกล่าวช่วยปรับและพัฒนาทัศนคติ (Attitude) ความคิด ความรู้สึกของคนในชุมชน และทำให้นักศึกษาฯ ให้ตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ มีความเห็นอกเห็นใจ และสำนึกรักชุมชนท้องถิ่นซึ่งถือเป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะออกไปทำงานด้านการพัฒนา (ดารณี พิมพ์ช่างทอง และอภิรดา สุทธิสานนท์, 2558, น.18)

ในด้านการกำหนดโครงการที่เหมาะสมนั้น จากผลสรุปข้อมูลข้างต้นทำให้ทราบว่า ปัญหาขยะในพื้นที่สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) ขยะที่ต้องจัดการร่วมกับภายนอก คือ ขยะรีไซเคิลที่ต้องประสานเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือนในชุมชน และ 2) การจัดการโดยชุมชนเพื่อสร้างอรรถประโยชน์ คือ ขยะอินทรีย์และขยะทั่วไป ทั้งในครัวเรือน และพื้นที่การเกษตร จึงได้หลักสูตรฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับคนสองกลุ่ม/หลักสูตร ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ประชาชนทั่วไป เป็นการอบรมให้ความรู้ด้านปัญหา และการจัดการขยะในครัวเรือน และพื้นที่การเกษตร และการฝึกปฏิบัติทำน้ำหมัก และปุ๋ยแห้งสูตรแม่โจ้ จากขยะอินทรีย์ ในครัวเรือนและพื้นที่การเกษตร กลุ่มที่ 2 เด็กและเยาวชนตำบลห้วยโรง เป็นการอบรมให้ความรู้ด้านปัญหา ทักษะการจัดการขยะ และการฝึกปฏิบัติการแปรรูปขยะทั่วไปเพื่อเป็นของใช้ในครัวเรือน และสร้างมูลค่าได้ในอนาคต

ภาพที่ 6 ประสบการณ์การเรียนรู้วิถีชีวิตและความสัมพันธ์กับชุมชน

หลักสูตรที่ 1 การอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการขยะและของเหลือใช้สำหรับประชาชนทั่วไป

การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการจัดการขยะฯ สำหรับประชาชน จัดขึ้นในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 48 คน โดยมีกิจกรรมการสะท้อนปัญหาจากผลการสำรวจโดยคณะผู้วิจัย คณะนักศึกษาศาขากการจัดการชุมชน ผู้นำ ตัวแทนชุมชน และเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นสภาพปัญหาและทิศทางร่วมกัน ก่อนการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับการคัดแยกขยะและฝึกทักษะการคัดแยกขยะเป็นรายกลุ่ม กระตุ้นการมีส่วนร่วมและละลายพฤติกรรมด้วยการแข่งขันและมอบรางวัล การให้ความรู้เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพ และปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ในครัวเรือน และวัสดุเหลือใช้ในพื้นที่เกษตร โดยปุ๋ยหมักที่ร่วมกันทำถูกทิ้งไว้เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับแปลงผักและสมุนไพรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งตั้งอยู่ด้านหลังที่ทำการ อบต.ห้วยโรง ส่วนน้ำหมักชีวภาพนั้นประชาชนได้นำกลับไปใช้ประโยชน์ในครัวเรือน (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 กิจกรรมทำน้ำหมักชีวภาพจากขยะในครัวเรือน และปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ในครัวเรือนและวัสดุเหลือใช้จากพื้นที่การเกษตร

โดยกิจกรรมดังกล่าวมีนักศึกษาสาขาการจัดการชุมชน ชั้นปีที่ 4 ที่ลงทะเบียนในรายวิชา กข 322 การวางแผนและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ฝึกปฏิบัตินอกชั้นเรียน ในการทำหน้าที่เป็นวิทยากรประจำกลุ่ม สังเกตการณ์และฝึกทักษะการเป็นผู้ช่วยวิทยากร ก่อนที่จะฝึกเป็นวิทยากรในหลักสูตรที่ 2 สำหรับเด็กและเยาวชน ฉะนั้น โครงการพัฒนา ดังกล่าวนอกจากจะเป็นความร่วมมือรูปแบบพหุภาคีที่ใช้วิธีการทำงานร่วมกันแล้วนั้น (อภิชาติ ใจอารีย์, 2559, น. 124-125) ยังเป็นการสร้างความรู้ (Knowledge) และทักษะปฏิบัตินอกชั้นเรียน (Skills) ให้กับนักศึกษาเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้จริงเมื่อสำเร็จการศึกษา (ดารณี พิมพ์ช่างทอง และอภิตดา สุทธิสานนท์, 2558, น.18; วิกานดา ใหม่เพย, 2561, น.174; วิกานดา ใหม่เพย, 2562, น. 26) และยังก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่แก่ผู้นำ ประชาชน องค์กร

บริหารส่วนตำบลห้วยโงง และรวมถึงคณะผู้วิจัย จากหลักคิดที่ว่า “วิธีการอยู่ที่ปัญหา ความสำเร็จของงานพัฒนาคือความรู้ที่เป็นรางวัลสำหรับทุกคน”

หลักสูตรที่ 2 การคัดแยกขยะ และการใช้ประโยชน์จากของเหลือใช้ในครัวเรือน สำหรับเด็กและเยาวชนตำบลห้วยโงง

กิจกรรมหลักสูตรที่ 2 สำหรับเด็กและเยาวชนตำบลห้วยโงง จำนวนทั้งหมด 59 คน ร่วมกับคณะวิทยากรและผู้ช่วยจำนวน 27 คน เป็นนักศึกษาสาขาวิชาวิชาการจัดการชุมชน ชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ฯ ที่ดำเนินการฝึกปฏิบัติเป็นทีมวิทยากรในการบรรยายให้ความรู้ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับเด็กและเยาวชนตำบลห้วยโงง และได้ทำการสาธิตการใช้ประโยชน์จากขยะและของเหลือใช้ในครัวเรือนที่ได้จากการวิเคราะห์ประเภทและปริมาณขยะในพื้นที่แต่ละหมู่บ้าน และได้พัฒนาวัสดุฝึกอบรมในชั้นเรียนมาแล้ว 2 ระยะเวลา เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพและความเหมาะสมต่อการใช้งาน ก่อนนำไปใช้จริงในกิจกรรมการฝึกอบรม

การฝึกปฏิบัติได้จัดแบ่งกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นสี่กลุ่ม ๆ ละ 15 คน เพื่อทำกิจกรรมตามฐานโดยมีวิทยากรประจำฐาน ฐานที่ 1 เชือกพลาสติก และการจักสานเส้นพลาสติกจากขวด ฐานที่ 2 ขวดไม้กวาด ฐานที่ 3 ผักกลับหัวสวนครัวลอยฟ้า และฐานที่ 4 ถังขยะจากขวด ตามลำดับ (ภาพที่ 8) ฐานที่ 1 เชือกพลาสติก เป็นการใช้น้ำอัดลมขวดตัดเป็นเส้นเชือกที่ไม่ใช้งานแล้วเพื่อแยกขวดพลาสติกสีซุ่นที่จำหน่ายไม่ได้ออกมาเป็นเส้นเชือก สำหรับสานเป็นพวงกุญแจ เป็นราวตากผ้า และยังใช้เป็นเส้นไม้กวาดที่ทำจากขวดน้ำดื่ม และใช้ด้ามไม้ไผ่ที่มีอยู่ในชุมชน สำหรับฐานที่ 2 และสามารถใช้เป็นเชือกแขวนขวดน้ำดื่มที่จำหน่ายไม่ได้ นำส่วนบนของขวดบรรจุดินสำหรับปลูกผักให้ลำต้นโผล่ด้านปากขวดเพื่อรอให้ผักกลับหัวขึ้นมาเพื่อสังเคราะห์แสงของฐานที่ 3 ส่วนฐานที่ 4 เป็นการนำขวดน้ำดื่มสร้างเป็นถังขยะจากโครงไม้ไผ่รูปทรงสามเหลี่ยม เพื่อป้องกันการค้ำขยะจากสัตว์เลี้ยงซึ่งได้พัฒนาจากปัญหาและความต้องการถังขยะของชุมชน โดยที่วัสดุอบรมทั้งหมดได้มอบให้ผู้ฝึกปฏิบัติคือเด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการนำกลับไปใช้ประโยชน์ที่บ้าน สำหรับตัวอย่างวัสดุอบรมนั้นได้มอบให้องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโงง เพื่อนำไปใช้ในการเผยแพร่และพัฒนาต่อยอดในอนาคต

บทเรียนที่ได้จากหลักสูตรที่ 2 นอกจากการนำวัสดุเหลือใช้และขยะที่ไม่มีมูลค่ามาใช้ให้เกิดประโยชน์ในครัวเรือนได้แล้วนั้น ยังเป็นการพัฒนาทักษะและความรู้ของนักศึกษาสาขาวิชาการจัดการชุมชน ในการฝึกวิเคราะห์ วางแผนและบริหารโครงการ การพัฒนาวัสดุอบรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ปัญหาและสภาพพื้นที่ ตลอดจนได้ฝึกทักษะการเป็นวิทยากรบรรยาย วิทยากรกระบวนการ และมีโอกาสเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีกับ องค์กรบริหารส่วน

ตำบลห้วยโรง ผู้นำชุมชน ประชาชน กลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชนได้รู้จักมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 8 กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการการตัดแยกขยะและการจัดการ เพื่อสร้างอรรถประโยชน์สำหรับเด็กและเยาวชนตำบลห้วยโรง

บทสรุป

บทบาทของนักพัฒนามีพลวัตไปตามยุคสมัย จากการเป็นผู้สอน (Teacher) ผู้ให้คำปรึกษา (Advisor) ผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) จนเปลี่ยนผ่านมาถึงการทำงานร่วมและประสานกันในทุกฝ่าย เรียกได้ว่าเป็นงานพัฒนาในรูปแบบพหุภาคี (Multilateral model) ที่เป็นมากกว่าการมีส่วนร่วม

โครงการตำบลต้นแบบและการจัดการขยะและของเหลือใช้อย่างครบวงจร ที่ได้ดำเนินการในพื้นที่ตำบลห้วยโรง อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่ นั้น ได้มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงคนในชุมชนท้องถิ่น จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาทักษะ และทัศนคติร่วมของทุกภาคส่วน เป็นไปตามแนวทางของการดำเนินงานพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือได้ก่อให้เกิดความรู้ร่วม ทักษะร่วม และความคิดเห็น/ความรู้สึกร่วมกัน

บทเรียนจากโครงการฯ ที่เกิดแก่ทุกภาคส่วน สรุปได้ดังนี้

1. นักศึกษาและนักวิชาการของมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ ได้เรียนรู้งานพัฒนาในพื้นที่จริง สถานการณ์จริงนอกชั้นเรียน ก่อนที่จะออกไปดำเนินชีวิตในสังคมหลังสำเร็จการศึกษา สามารถเข้าใจและประยุกต์ใช้การคิดวิเคราะห์เพื่อกำหนดโครงการ วิธีการแก้ไขปัญหาที่มีสาเหตุและมีผลต่อทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนได้อย่างเป็นระบบโดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วม ตลอดถึงความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนทั้งในปัจจุบันและอนาคต ความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจคนในชุมชน สำนักรักชุมชนและงานพัฒนา

2. ชุมชนตำบลห้วยโรง หมายรวมถึง หน่วยงานทุกภาคส่วนในพื้นที่เกิดความตระหนักในปัญหาขยะที่เกิดขึ้น ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะต้นทางในครัวเรือนและพื้นที่การเกษตร

3. การดำเนินงานพัฒนาทั้งหลายมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน และในทุกกระบวนการของงานพัฒนาเป็นไปตามหลักการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ชุมชนพึ่งตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคต

4. ภาคีเครือข่ายการพัฒนาในทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการดังกล่าว ได้เข้าใจมากขึ้นในหลักคิดของผู้เขียนที่ว่า วิธีการอยู่ที่ปัญหา ความสำเร็จของงานพัฒนาคือความรู้ที่เป็นรางวัลสำหรับทุกคน

กิตติกรรมประกาศ

บทความเรื่องนี้เขียนขึ้นจากประสบการณ์ จากการดำเนินโครงการตำบลต้นแบบ การจัดการขยะและ ของเหลือใช้อย่างครบวงจร ในพื้นที่ชุมชนตำบลห้วยโรง อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่ ซึ่งได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง ปีงบประมาณ 2559 คณะผู้เขียนจึงขอขอบคุณ คณะผู้ดำเนิน โครงการ นักศึกษาสาขาวิชาการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติคณะผู้บริหารและ พนักงานขององค์การบริหารส่วน ตำบลห้วยโรง ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนตำบลห้วยโรงเป็นอย่างสูง ที่ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม ของโครงการจนสำเร็จตามเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- ดารณี พิมพ์ช่างทอง และอภิรดา สุทธิสานนท์. (2558). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการ เรียนรู้เพื่อการแข่งขันทางธุรกิจประจำท้องถิ่นสู่สังคมแห่งการเรียนรู้. วารสารสุทธิ ปริทัศน์. 29(90), 14-30.
- พัชฎทัฬหี กิณเรศ และนารธระพี นาคะวัจนะ. (2560). กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการ ขยะที่ต้นทางเพื่อลดปริมาณขยะของชุมชนนาราชควาย จังหวัดนครพนม. วารสารวิจัย เพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. 9(3), 191-205.
- นภาพวีณ์ เมสนุกูล, สิทธิพงษ์ ดิลกวิช, และสุวรรณา กิจผาติ บุญตานนท์. (มปป.). ถอดบทเรียนการจัดการขยะชุมชนจากพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทางการ จัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวังดั่ง หมู่ 1 ตำบลวังดั่ง อำเภอเมือง จังหวัด กาญจนบุรี. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). เรียกใช้เมื่อ 25 เมษายน 2564 จาก [http://www.codi.or.th /downloads/ Research/ Research12.pdf](http://www.codi.or.th/downloads/Research/Research12.pdf)
- _____. (2562). การประเมินผลโครงการฝึกอบรมการจัดการขยะที่เหมาะสมกับพื้นที่ ชุมชนตำบลห้วยโรง อำเภอร่องวาง จังหวัดแพร่. วารสารการพัฒนาชุมชนและ คุณภาพชีวิต. 7(2), 167-179.
- _____. (2562). เอกสารประกอบการสอนรายวิชา กข 322 การวางแผนและพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน. สาขาวิชาการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ. แพร่ : ร่องวางก๊อปปี้แอนปรินต์.

- วิกานดา ใหม่เพย, พิชญพร ภิญญญาพัช, ดวงพร เพิ่มสุวรรณ, และสุรชัย ใจนนถิ. (2559). รายงานผลการดำเนินโครงการ ตำบลต้นแบบการจัดการขยะและของเหลือใช้อย่างครบวงจร. แพร่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ.
- ศุภษร วิเศษชาติ, สมบัติ ศิลา, และสุนิศา แสงจันทร์. (2560). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการคัดแยกขยะมูลฝอยของประชาชนชนชนที่ 2 เทศบาลเมืองวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. 5 (2), 422-433.
- เสกสรร สนวนา, อภิชาติ ใจอารีย์, และระวี สัจจโสภณ. (2560). การพัฒนามนุษย์ในชุมชนท้องถิ่นกับความเป็นพลเมือง. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย. 7(2), 55-63.
- อภิชาติ ใจอารีย์.(2559). กระบวนการมีส่วนร่วมแบบพหุภาคีเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาการจัดการป่าชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย. 36(1), 111-136.
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยโรง. (2559). สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2559 จาก <http://www.huairong-phrae.go.th/>

